

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

-

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Nuorisotutkimusseura kannattaa asiakasmäärän rajaamista, mutta esitetty asiakkaiden määrä ei vaikuta perustuvan tutkimustietoon, ja sitä tulisikin hyödyntää ja lisäksi tehdä lisää tutkimusta tältä osin. Työntekijöiden työmäärää tulisi seurata ja varmistaa, ettei asiakasmäärän rajoittaminen tarkoita sitä, että asiakkaita siirretään muihin palveluihin. On tärkeää huomata, että monen muun lakiehdotuksen pykälän käytännön toteutuminen on riippuvainen siitä, millaisena sosiaalityön asiakasmäärä toteutuu. Ehdotuksen mukaisesti sijaishuollon aikaiset rajoituspäätökset tulisivat entistä useammin sosiaalityöntekijän päätettäväksi, mikä on merkittävän julkisen vallan käytön näkökulmasta perusteltua. Sosiaalityöntekijä ei voi kantaa kokonaisvastuuta asiakkaan tilanteesta ja ottaa nykyistä suurempaa vastuuta rajoituspäätöksistä ehdotetulla tavalla, jos asiakkaita on liikaa. Eli jos asiakasmitoitus ei toteudu, muut uudistukset voivat viedä tilannetta huonompaan suuntaan, kun sosiaalityöntekijälle asetetaan tehtäviä esim. pakkokeinojen valvonnassa ja niistä päättämisessä

Olisi tärkeää varmistaa, ettei asiakasmäärän rajaaminen johda siihen, että lastensuojelun asiakkaaksi tullaan vasta lähellä sijoitusvaihetta, vaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäisevän työn mahdollistamiseksi.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sijaishuollossa olevilla lapsilla ja nuorilla tällainen oikeus tarkoittaa oikeutta tulla kohdatuksi inhimillisesti ja kokonaisvaltaisesti, ej ensisijaisesti ongelmana tai ongelmien kautta. Kohtaamiset institutionaalisessa järjestelmässä nuoruuden ja lapsuuden ikävaiheissa ovat olennaisen tärkeitä tulevan elämänsä kannalta.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

Luonnoksessa ei tueta riittävästi moniammatillista yhteistyötä, ja lastensuojelun ja terveydenhuollon yhteistyön tukeminen vaatisikin lisähuomiota.

Asianmukaisten mielenterveyspalvelujen takaaminen lastensuojelun asiakkaana oleville lapsille ja nuorille saavutettaisiin parhaiten niin, että lapsen tai nuoren asiassa toimivat ammattihenkilöt veloitettaisiin yhdessä arvioimaan lapsen tai nuoren tilannetta ja laatimaan yhteinen hoito-, kuntoutus- ja huoltosuunnitelma kuitenkin niin, että myös lasta ja nuorta itseään kuullaan aidosti. On myös varmistettava, että ammattilaisilla on riittävästi asiantuntemusta juuri lasten ja nuorten kanssa toimimisesta.

Alaikäisten päihdepalveluissa on paljon kehittämistarvetta, ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä tarvitaan. Lasten ja nuorten vanhempien mielenterveysongelmien ja päihteiden käytön lisäksi olisi mainittava myös pari- ja lähisuhdeväkivalta.

Ammattilaisten on pystyttävä asettumaan kuuntelemaan lasten ja nuorten näkökulmia, kun puhutaan perheiden tilanteista. Tutkimuksissa on tullut esiin se, että toisinaan lapsi tai nuori on yrittänyt itse hakea apua perheen tilanteeseen ja omaan heikkoon asemaansa perheessä, mutta hän ei ole tullut kuulluksi institutionaalisessa järjestelmässä.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

. Sinänsä voi lisätä selkeyttä asiakkuuden osalta. Tärkeää on huolehtia siitä, että asiakkaalla on myöhemminkin mahdollisuus saada tietoa itseään koskevista päätöksistä ja perusteluista joita asiakkuuden aikana on tehty. Jatkotoimien osalta on hyvissä ajoin laadittava suunnitelma ja valvottava sen toimeenpanoa.

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Ei kantaa

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Uusi tehostettu avohuollon tukitoimi ja moniammatillinen kuntouttava tuki kotiooloissa lapsen vanhemman tai muun läheisen kanssa kuulostaa hyvältä, mutta voisiko vastaavaa tukea toteuttaa jo

muutoinkin olemassa olevien pykälien perusteella? Tärkeintä on että lapsen etua tarkastellaan kaikissa työskentelyvaiheissa. On myös tärkeää, että moniammatillisessa työskentelyssä on selkeää, millaisen sääntelyn piirissä eri toimenpiteet ovat.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Sijaishuoltopaikan valinta on keskeistä lapsen sijaishuollon aikaisen hyvinvoinnin kannalta. Valinnalla voidaan vaikuttaa siihen, että sijoitukset ovat pysyviä; useiden vaihdosten haitallisuudesta on tutkimukseen ja kokemusasiantuntijuuteen perustuvaa näyttöä.

On kannatettavaa, että viitataan lapsen edun arviointiin. Olisi kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren kuulemiseen ja osallisuuteen sijaishuoltopaikan valinnan yhteydessä.

Myös sijaishuollon aikaisten tukitoimien järjestyminen on yhteydessä sijaishuollon pysyvyyteen lapsen elämässä. On oleellista, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä seuraa lapsen olosuhteita sijaishuollon aikana. Tämä voi edesauttaa tuen tarpeiden havaitsemista.

Lapsen tai nuoren läheisten tukeminen sijaishuollon aikana on kannatettava ja lapsen hyvinvoinnin kannalta olennainen asia. On kuitenkin epäselvää, kenen tulisi keskeisesti toimia tässä asiassa.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Ehdotetut pykälät oletettavasti vahvistavat sijoitetun lapsen ja nuoren sivistyksellisiä oikeuksia, ja pääsääntöisesti opiskelun tulisi tapahtua lapsen lähikoulussa. On syytä tarkastella, millä edellytyksillä ehdotetut intervallijaksot ovat lapsen tai nuoren edun mukaisia.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Ei kantaa

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Nuorisotutkimusseura toteaa, että uudistusten tutkimusperustainen arviointi on puutteellista. Ei ole tietoa siitä, kuinka hyvin ehdotukset toteutuessaan lopulta parantavat lasten hyvinvoinnin, terveyden ja kehityksen edellytyksiä. On selvää, että sijaishuoltoon sijoitettujen lasten tarpeet esimerkiksi rajoitusten käyttöön vaihtelevat suuresti.

Olisi tärkeää ettei lapsen sijaishuoltopaikkoja jouduta vaihtamaan jatkuvasti heidän tarpeidensa muuttuessa. Lasten ja nuorten ongelmat ovat usein monisyisiä ja toisiinsa kietoutuneita, eivätkä kovin erikoistuneet laitokset välttämättä pysty tukemaan heitä kokonaisvaltaisesti. Lisäksi lapsen tarpeet saattavat muuttua.

Vaativan sijaishuollon henkilöstön määrän ja osaamisen määrittelyssä mainitaan vain ”riittävä” taso. Perusteluosiossa tulisi antaa tarkempia kriteerejä.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Vaikea sanoa, koska tutkimusperusteista tietoa asiasta on vähän.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä pääosin

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Nuorisotutkimusseura katsoo, että kontrolli- ja rajoittamistoimien määrittely tällä tavalla lainsäädännössä on hyvä asia. Se tekee läpinäkyväksi sitä, mikä on sallittua ja kiellettyä, ja tarvittaessa antaa myös lapsille, nuorille ja perheille paremman mahdollisuuden puuttua mahdollisiin epäkohtiin.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enimmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

-

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

-

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

-

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

-

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

-

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

-

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Johonkin olisi syytä lisätä myös muut esineet ja välineet, joilla lapsi voi vahingoittaa itseään (esim. teräaseet ja partaterät).

66 § Henkilöntarkastus

-

68 § Kiinnipitäminen

-

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

-

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

-

70 § Eristäminen

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

-

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

-

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

-

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

-

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

-

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

-

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

-

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

Nuorisotutkimusseura toteaa, että lakimuutoksen keskeinen tarve liittyy nimenomaan nuorisoikäisten asemaan sijaishuollossa. Esityksessä jaetaankin toimenpiteitä yli ja alle 12-vuotiaille eri tavalla sovellettavaksi. Tämä sitaatti lakiluonnospaperista:

Lakiin esitetään lisättäväksi mahdollisuus järjestää erityisen huolenpidon jakso myös alle 12 -vuotiaalle lapselle. Alle 12 vuotiaan erityisen huolenpidon jakso olisi kuitenkin järjestettävä erillään 12 vuotta täyttäneistä, jollei katsota olevan alaikäisen edun mukaista menetellä toisin. Käytännössä esitys kokonaisuudessaan mahdollistaisi alle 12 vuotiaiden lasten kokonaisvaltaisen hoidon ja huolenpidon paremmin myös lapsen omassa asuinyksikössään, mutta tarvittaessa heillä tulisi olla oikeus erityiseen huolenpitoon. Alle 12 vuotiaiden erityisen huolenpidon jakson tarve on arviolta hyvin pieni, ongelmiin puuttuminen mahdollisimman aikaisin on kuitenkin hyvin tärkeää.

Nuorten kanssa työskentely edellyttää omanlaistaan osaamista ja myös tutkimusta.

Vanhastaan jo tiedetään, että nuorisoikäisten sijoitukset eroavat pienten lasten sijoituksista ja esimerkiksi perhehoidon osuus on alhaisempi.

On myös tärkeää pyrkiä varmistamaan lapsen ja nuoren oman kuulemisen ja osallisuuden merkitystä sijaishuollon uudistuksen yhteydessä. Lisäksi on seurattava muutosten vaikutuksia. On kestäväntöntä, että niin moni nuori joutuu sijaishuollossa huonon ja epäammattitaitoisen kohtelun kohteeksi, ja että sijaishuollosta jää pahimmillaan uusia pitkäaikaisia ongelmia, samalla kun aiempia ongelmia, joiden vuoksi sijaishuoltoon on turvauduttu, ei pystytä ratkaisemaan. Myös nuorten

'hatkaretket' ja niiden aikana tapahtuva nuorten hyväksikäyttö ja toisaalta rikolliseen toimintaan osallistuminen ovat tällä hetkellä yleisiä. On ilmeistä, että eri viranomaisilla on epäselviä käsityksiä mahdollisista toimista ja vastuista. Näitä tuleekin pyrkiä parhaalla mahdollisella tavalla selkeyttämään, jotta nuorten hatkaretkiin puututtaisiin nopeasti ja tehokkaasti. Parhaiten niitä ehkäisee nuorten osallisuuden lisääminen lastensuojelussa ja sijaishuollossa, mikä puolestaan lisää nuoren motivaatiota sitoutua sijaishuollon aikaisiin tukitoimiin. Tämä merkitsee nuorten vakavasti ottamista, kuulemista, kuuntelemista prosessin kaikissa vaiheissa sekä sitä, että nuorelle annetaan riittävästi tietoa hänen omista asioistaan, ja mahdollisuus tulla aidosti kuulluksi.

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

-

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

-

Aapola-Kari Sinikka
Nuorisotutkimusseura ry